

NOI PARADIGME ȘI TENDINȚE ÎN POLITICA DE MEDIU. ROLUL SISTEMELOR DE MANAGEMENT DE MEDIU VOLUNTARE

Raluca SUCIU

Raluca SUCIU

Asist. univ. dr., Departamentul de Administrație și
Management Public, Facultatea de Științe Politice,
Administrative și ale Comunicării,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România
Tel.: 0040-264-431.361
E-mail: raluca.suciu@fspac.ro

New Concepts and Tendencies in Environmental Policy. The Role of Voluntary Environmental Management Systems

Abstract

The starting point for this research was the analysis of voluntary approaches and of the context which could facilitate them and increase their potential. However, this does not exclude the fact that these instruments can only function in the context of a coherent environmental policy as a whole, meaning a more heterogeneous mixture of market-based instruments and voluntary tools as well as a major effort on behalf of the state to promote them, to inform and educate the stakeholders, and to provide support mechanisms. Environmental management systems, the instruments and the practices identified at the level of private companies have a significant role in encouraging the ecological performance of the companies; however, the interviews have demonstrated that this type of systems need facilitation performed by the state, that voluntary approaches do not work separately from the rest of the environmental policy, and that incentives are needed in order to co-interest the companies. Facilitation needs to involve public policies, the market, ethic consumption, and a favorable economic context in which consolidated values and behaviors from a social point of view can manifest themselves.

Keywords: environmental management, environmental management systems, private environmental governance, environmental policy, sustainable development, Romania.

1. Introducere

Articolul de față analizează abordările voluntare în cadrul guvernancei de mediu și contextul care ar putea să le faciliteze și să le maximizeze potențialul. Acest lucru nu exclude faptul că acestea pot funcționa numai în contextul unei politici de mediu coerente în ansamblul său, adică un mix eterogen de instrumente de piață și instrumente voluntare și un efort major din partea statului de a le promova, a informa, a educa, a furniza structuri de sprijin. Sistemele de management ecologic, instrumentele și practicile identificate la nivelul companiilor private au un rol semnificativ în încurajarea performanței ecologice a companiilor, dar interviurile efectuate în cadrul unei cercetări mai vaste ne-au confirmat că astfel de sisteme necesită facilitare din partea statului, că abordările voluntare nu funcționează în mod independent de restul politicii de mediu, sunt necesare stimulente, instrumente de piață și strategii de cointerese. Deși ipoteza relației de tip câștig-câștig între performanța de mediu și cea economică nu a fost infirmată, manifestarea acestui scenariu pare să fie foarte contextualizată: respectiv, partea de câștig economic pare să fie mai degrabă o oportunitate decât o garanție și necesită facilitare de politică publică, de piață, de consum etic, de context economic favorabil în care să se manifeste valori și comportamente sociale consolidate.

2. Scurtă trecere în revistă a literaturii de specialitate

Ultimele decenii au adus o serie de concepte noi și interesante pentru domeniul politicilor publice de mediu, precum guvernancea de mediu, guvernancea privată de mediu, reglementare privată, marketizarea politicii de mediu. Toate aceste concepte se înscriu în aceeași tendință generală de a transforma actorii privați din subiecți pasivi ai reglementării de mediu în parteneri în luarea deciziilor de politică publică de mediu, sau chiar transferul unor responsabilități largi de auto-reglementare înspre sectorul privat. Cu toate acestea, există relativ puține studii, și prin urmare o înțelegere deficitară, a modului în care s-a realizat instituționalizarea guvernancei de mediu de către actorii privați, de multe ori cu interese antagonice, conducând la crearea unor organizații private care par să îndeplinească funcțiile tradiționale ale organizațiilor internaționale sau ale unor agenții naționale.

Pattberg (2009) încearcă să dezambiguiască rolul organizațiilor private în contextul politicii de mediu, la nivel global. În acest demers, autorul identifică forme noi de dezvoltare a politicilor de mediu care sunt, la rândul lor, corelate cu două tendințe majore în evoluția recentă a domeniului: a) „privatizarea reglementării”, ca fenomen ce presupune transferul sarcinilor reglementative dinspre actorii publici, precum state sau organizații interguvernamentale, către o varietate largă de actorii non-statali, precum agenții de rating sau ISO; și b) transformarea, reală sau percepută, a relației între categoriile de actorii implicați în elaborarea politicilor de mediu din una de confruntare într-o relație de colaborare, parteneriat, ca modalitate principală de interacțiune între actorii cu interese divergente, la nivel național sau global.

În acest context, autorul definește guvernancea privată ca fiind o formă de ghidare socio-politică în care actorii privați sunt implicați în mod direct în reglementarea, sub

forma unor reguli, standarde sau ghidare normativă mai generică, a comportamentului unui grup divers de deținători de interese, inclusiv companii private și, într-un sens mai larg al termenului, vizând comportamentul actorilor publici, precum statele (Pattberg, 2009, p. 225).

Totodată, guvernanța privată poate fi percepută ca un proces continuu prin care interese conflictuale sau doar diferite pot fi reconciliate prin măsuri bazate pe cooperare (un exemplu în acest sens poate fi practica la nivelul unor state de a solicita sau accepta în achiziții publice certificate ISO 14001, ca dovadă privind satisfacerea cerințelor de mediu). Terminologia poate să acopere formele instituționalizate sau instituțiile formale dezvoltate, care elaborează reguli și cer conformarea, dar pot fi incluse și aranjamente informale, pe care indivizii sau organizațiile le percep ca fiind în interesul lor. Totodată, deși de cele mai multe ori prin „gvernanță” înțelegem procesul prin care sunt create regulile, termenul poate include și finalitatea unui asemenea proces, respectiv ordinea socială rezultată. Așadar, prin guvernanță privată înțelegem și sistemul de reguli create de organizațiile private, adică un echivalent funcțional al politicilor publice de mediu (Kotzé, 2012, pp. 207-209).

Finalitatea acestor sisteme de reguli și standarde este de a influența comportamentul actorilor privați în sensul rezolvării problemelor de mediu vizate (Fuchs și Kalfagianni, 2012, p. 298).

Modul în care astfel de organizații private își exercită influența asupra companiilor este analizat de Pattberg (2009, pp. 226-240). Direcțiile prin care este influențat comportamentul sectorului de afaceri sunt: a) prin reglementare (referitoare la managementul performanței de mediu a organizațiilor); b) prin discurs și facilitarea învățării (ce înseamnă transformarea într-o companie verde); și c) prin integrare (integrarea standardelor de mediu promovate la nivel global, evidentă în faptul că acestea au devenit tot mai similare și mai uniforme în ultimii ani, fiind dezvoltate chiar măsuri (indecși) ai sustenabilității pentru afaceri, ca inițiative globale, făcând raportarea de mediu și viziunea asupra performanței de mediu mai uniformă și mai ușor de monitorizat) (GIRS, 2013).

a) Legat de prima dimensiune, cea a reglementării performanței de mediu pentru companii, aceasta se traduce într-o influență mai largă la nivelul companiilor prin prima regulă a schemelor de raportare și evaluare a performanței de mediu, respectiv transparentizarea proceselor, a performanței, a rapoartelor, a progresului și certificarea de o terță parte, independentă. Spre deosebire de standardele obligatorii, care emană de la autorități publice în cadrul abordării comandă-control, organizațiile private pot doar să retragă public certificarea acordată asupra sistemului de management de mediu al firmei.

Studiile din literatura de specialitate confirmă faptul că apar schimbări relevante la nivelul practicilor de afaceri și la nivelul culturii organizației. Cele mai frecvente schimbări sunt legate de îmbunătățirea raportării, îmbunătățirea condițiilor de sănătate, siguranța ocupațională și de mediu, acestea ajungând să fie practici standard și obiective ale corporației. Mai puține schimbări tangibile au fost identificate la nivelul

produselor sau serviciilor. Studii comparative pe organizații care au aderat la diferite tipuri de standarde sau coduri de conduită ecologică au relevat același lucru în termeni de impact asupra output-urilor companiilor (Nash și Ehrenfeld *apud* Pattberg, 2009, p. 233; Melnyk, Sroufe și Calantone, 2003).

Un alt indicator al influenței prin reglementare privată este cel al efectelor economice, în special valoarea acțiunilor și performanța economică generală a companiilor care aderă la sistemul de reguli externe. Performanța de mediu a companiei mai poate fi folosită ca argument în strategiile de diferențiere pe piață, semnalând consumatorilor și investitorilor că au de-a face cu o companie diferită, unică, care are un avantaj comparativ. Pe de altă parte, aceleași standarde de mediu pot fi resimțite ca formă de presiune din partea concurenței sau a liderilor de piață care le folosesc deja și s-au consolidat ca bune practici, prin urmare companiile care doresc să facă față concurenței trebuie să le adopte (Auld, Cashore și Renckens, 2014, pp. 156-159; Lister, 2011, pp. 15-40; Fuchs și Kalfagianni, 2012, pp. 298-302; Neamțu, 2011).

b) Guvernanța privată se mai poate manifesta în realitatea economică prin funcția de învățare și prin discurs, aceasta implicând promovarea publică a conceptului de companie verde, sustenabilă. Următoarele funcții sunt relevante în acest context: capacitatea organizației de a genera și disemina informație; conferirea unui context instituțional pentru procese de învățare (de către firme care adoptă standarde de mediu); răspândirea modelului de reguli, standarde (a reglementărilor adoptate privat) (CERES, 2012; CERES, 2013, Sunderasan și Singh, 2010).

c) O altă modalitate prin care o sursă privată de reguli care vizează impactul asupra mediului al firmelor poate influența comportamentul actorilor economici, în general, este integrarea. Prin integrare înțelegem procesul de difuzie și imitare a normelor private de către actorii publici. Un exemplu în acest sens este și legislația Uniunii Europene referitoare la EMAS (Schema de Management și Audit Ecologic). Aceste dezvoltări legislative ale managementului ecologic al companiilor reprezintă, de fapt, o confirmare de către autoritățile publice a potențialului acestui tip de instrumente. Un alt tipar de integrare vizează difuzia ascendentă a standardelor dezvoltate privat. Spre exemplu, ONU a recurs la principiile ale unor organizații private pentru a dezvolta liniile directoare privind sustenabilitatea pentru companiile multinaționale, la fel a fost dezvoltată inițiativa GRI (Global Reporting Initiative) în parteneriat cu UNEP (Programul pentru Mediu al Națiunilor Unite), rezultând un cadru de raportare socială, economică și de mediu al companiilor (inclusiv IMM-uri) validat de ONU, cel mai înalt nivel de politică internațională. Regulile private de mediu, elaborate în cadrul guvernanței private de mediu au fost validate de actori publici, la nivel sub-național, național, supranațional (UE), internațional (programe ale ONU).

Ca o concluzie la studiul despre potențialul guvernanței private de mediu de a reprezenta o sursă de soluții pentru promovarea sustenabilității activităților economice, Pattberg (2009, p. 240) aduce argumente convingătoare că aceste organizații fac mai mult decât să dezvolte standarde pentru performanța ecologică a companiilor. Prin funcțiile lor de reglementare, de cunoaștere și de integrare a standardelor de mediu pe

care le generează, acestea conduc la schimbări în normele la care se raportează actorii privați, la schimbări de discurs și dialog cu deținătorii de interese, la crearea unor structuri de stimulente economice și politice pentru a adera la bune practici de mediu.

Cu alte cuvinte, este vorba despre mai mult decât simple forme de cooperare privată, iar argumentele prezentate în această secțiune arată că fenomenul guvernantei private de mediu nu este unul minor, ci, dimpotrivă, unul care merită atenție, atât datorită semnificațiilor pentru politica publică de mediu, cât mai ales datorită potențialului de a generaliza aceste obiective, principii, valori, roluri despre care am discutat la nivelul sectorului de afaceri, în modalități inaccesibile instituțiilor statului sau care nu pot fi cuprinse integral în legislație. Cadrul teoretic al politicii de mediu în care este încadrată această mișcare este unul al ordinii globale post-suveranitate, complementând formele de organizare bazate pe state.

3. Metodologia de cercetare

Articolul de față prezintă o parte a unei cercetări mai vaste privind implementarea sistemelor de management de mediu în sectorul privat din România. Pentru partea calitativă a cercetării au fost aplicate două seturi de interviuri: un set experților / consultanților în implementarea sistemelor de management de mediu și un al doilea set managerilor unor firme care derulează activități cu impact asupra mediului. În acest articol sunt prezentate datele colectate prin interviuri cu experți / consultanți.

Am considerat relevantă experiența consultanților având în vedere diversitatea companiilor cu care lucrează pentru certificare și implementare de sisteme de management de mediu (domenii de activitate, dimensiune, conformare legală, tip de capital etc.). Am încercat, totodată, să apelăm la consultanți cu o activitate cât mai diversificată pentru a ne asigura că variabilele operaționalizate prin ghidul de interviu sunt discutate din cât mai multe perspective și cu suficiente argumente desprinse din practica sistemelor de management de mediu voluntare.

Scopul principal al interviului este înțelegerea factorilor care influențează atitudinea, respectiv disponibilitatea la nivelul companiilor de a-și asuma standarde de mediu voluntare (ce factori pot influența pozitiv companiile în asumarea unor instrumente voluntare și aplicarea lor eficace?).

Obiectivele specifice ale interviurilor cu experți / consultanți au fost similare celor derulate la nivelul firmelor, și anume am încercat să articulăm din experiența respondenților:

- clarificarea factorilor pe care respondenții îi consideră relevanți pentru practicile de mediu ale companiilor (care facilitează astfel de practici voluntare, sau le descurajează, fie că țin de politica publică, de contextul economic general, de piață, consumatori, clienți, sector/ramură);
- evaluarea disponibilității companiilor de a recurge la abordări voluntare pentru a-și îmbunătăți performanța ecologică (articularea / explicarea dimensiunii atitudinale);
- opinii asupra a ceea ce reprezintă, teoretic, un sistem eficace de management ecologic și a beneficiilor practice pentru o organizație.

Ghidul de interviu a fost construit în jurul a trei variabile: factori determinanți pentru sistemele de management de mediu, performanța sistemelor de management de mediu (output), finalități externe (outcome).

Am realizat 10 interviuri cu experți / consultanți de mediu din firme de diferite dimensiuni și ONG-uri. Am urmărit să acoperim variabilele cercetate prin interviu cu argumente care să reflecte cât mai multe perspective. Considerăm că am acoperit în cadrul interviurilor obiectivele principale ale instrumentului, care ne-au permis să trasăm concluziile legate de această dimensiune a cercetării. Informațiile furnizate de experți / consultanți au corespuns într-o mare măsură, opiniile au fost fundamentate pe argumente și experiențe diferite dar converg în elementele esențiale (disponibilitatea firmelor de a recurge la abordări voluntare, relevanța sistemelor de management de mediu, relația cu performanța).

4. Prezentarea și analiza datelor colectate prin interviuri cu experți și consultanți în implementarea sistemelor de management de mediu

4.1. Variabila „factori determinanți pentru decizia companiilor de a adopta și implementa sisteme de management de mediu în mod voluntar”

Prima variabilă adresată prin interviu a vizat factorii determinanți pentru decizia companiilor de a adopta și implementa sisteme de management de mediu în mod voluntar (sau alte instrumente voluntare). Variabila a fost operaționalizată prin patru întrebări. Prima dintre acestea a avut un rol exploratoriu în interviu, am încercat să vedem ce direcții consideră respondenții că sunt relevante în termeni de context al abordărilor voluntare (reglementare, piață, societate etc.).

Întrebarea 1 a vizat tipurile de actori sau presiuni care acționează asupra companiilor pentru adoptarea de sisteme de management de mediu (sau alte instrumente voluntare). Astfel de actori pot fi, spre exemplu, băncile, ca furnizori de capital pentru investiții private, organizații ale consumatorilor, fonduri de investiții și investitori etici, precum și alte aspecte legate de consum sau imagine la care actorii privați sunt sensibili.

Răspunsurile au atins în general aspecte similare: proceduri de achiziții publice, conformarea la reglementarea de mediu, normele interne ale companiilor multinaționale care achiziționează companii în România.

Comparativ cu multitudinea de surse de presiune prezentate în literatura de specialitate răspunsurile noastre se grupează în două mari surse de presiune pentru standardele voluntare: a) stat și b) alăturarea unei companii românești la un grup privat multinațional, care implementează practici de mediu și sociale unitare în cadrul companiei multinaționale (ceea ce nu reprezintă în opinia noastră presiune de piață). Motivația participării la proceduri de achiziții publice este de obicei relevantă indiferent de dimensiunile companiei sau domeniul de activitate. Autoritățile contractante au transformat în normă includerea considerentelor secundare de mediu în procedura de atribuire a unui contract de bunuri, lucrări sau servicii, cu toate că legea nu le obligă la astfel de practici ci conferă un drept pentru autoritățile publice de a urmări bune practici de mediu. Practic, asumarea unui standard voluntar de mediu și implementarea

sistemului de management de mediu aferent permit companiilor care obțin o astfel de certificare să demonstreze că pot să își desfășoare activitatea respectând legislația de mediu și standardele relevante pentru domeniul respectiv.

A doua sursă de presiune identificată de respondenți, pe care nu o considerăm „de piață” în sensul literaturii de specialitate privind instrumentele voluntare, întrucât nu implică presiuni concurențiale, colaborare la nivel de ramură sau consumatori / clienți, a fost descrisă de o respondentă ca fiind „propriile norme interne” ale companiei multinaționale care intră pe piața din România: „*Companiile multinaționale / cu capital privat străin care dezvoltă afaceri în România obligă automat brach-urile locale să implementeze sisteme de management de mediu, în cadrul propriilor norme interne ale companiei.*” (M.B.)

Din interviuri a rezultat și o influență de piață, dar nu a apărut atât de frecvent în răspunsuri. Este posibil ca domeniul de activitate pe care acordă consultanță experții să fie un motiv pentru care unii consideră aceasta ca fiind o influență semnificativă, iar alții să o considere marginală. Astfel, unii experți au declarat că resimt în activitatea lor ca fiind relevante lanțurile de furnizare în cadrul cărora își desfășoară activitatea companiile românești. Conform aceluiași expert, companiile multinaționale străine „realizează, de obicei, propriile audituri atunci când contractează furnizori locali de servicii, iar una din cerințe este și aceea ca furnizorul de servicii să aibă implementat un sistem de management de mediu” (M.B.).

În fine, un răspuns interesant (dată fiind experiența consultantului în proiecte internaționale) a vizat accesul la proiecte de investiții din fonduri UE, BERD, sau alte tipuri de fonduri publice. Respondentul a exemplificat cu programul RoSEFF destinat IMM-urilor prin care instituții bancare din România acordă împrumuturi din fonduri BERD de până la 1 milion de euro, cu un grant din partea UE de până la 150.000 de euro, în condiții de creditare extrem de avantajoase, pentru a investi în proiecte de eficiență energetică. Una dintre condițiile accesului la astfel de finanțări este legată de implementarea unui sistem de management de mediu și capacitatea de elaborare a unui plan de utilizare rațională a energiei. În general, astfel de proiecte care vizează eco-eficiența sau reducerea impacturilor de mediu presupun auditarea de mediu înainte de obținerea finanțării / împrumutului. Un alt exemplu de presiune externă pentru adoptarea unor bune practici de mediu este accesul la finanțare pentru creșterea eficienței și reducerea impacturilor de mediu în domeniul furnizării de apă. În acest domeniu, companiile de apă regionale sunt investitori mari în infrastructură cu impact asupra mediului prin construcția rețelelor, stațiilor, altor tipuri de modificări antropice ale mediului natural, dar în același timp se furnizează un serviciu ecologic, reducând-se impactul de mediu al utilizării apei. Aceste companii regionale beneficiază de fonduri UE sau credite BERD, însoțite de condiții speciale privind auditul asupra impactului social și de mediu. Auditorii independenți subcontractați de BERD urmăresc în ce măsură lucrările și activitatea companiei respectă politica socială și de mediu promovată de BERD, transpusă în contractul de creditare. Auditul se finalizează cu un raport care conține un plan de acțiune socială și de mediu, partea de mediu vizând poluarea, deșeurile, evaluarea riscurilor de mediu etc. Acest plan trebuie monitorizat pe parcursul derulării

investiției. Dată fiind experiența vastă a respondentului cu astfel de auditări, concluzia sa privind impactul asupra politicilor de mediu ale companiilor pe termen lung a fost una rezervată: „*awareness, some results*” (F.P.) – conștientizare asupra unor probleme dar și a unor practici care le pot ameliora precum și rezultate modeste, însă nu au loc schimbări transformative. Majoritatea acestor beneficiari, firme private sau societăți pe acțiuni cu capital de stat, implementează formal proceduri recomandate pe durata proiectului de investiții, fără să își modifice strategia de management pe termen lung în așa fel încât să includă considerentele de mediu în activitatea economică. Exemplul respondentului a fost una dintre companiile de apă beneficiare de astfel de fonduri care, în trei proiecte succesive similare, a fost găsită cu aceleași deficiențe identificate la primul proiect, când s-a recomandat adoptarea unor proceduri, formalizarea sistemului de management de mediu și integrarea cu activitățile economice. Astfel de situații au schimbat percepția expertului cu privire la potențialul de schimbare transformativă sub presiunea externă și temporară a unui finanțator, fie acesta BERD sau UE. În plus, rolul evaluatorului în cadrul acestor contracte este să identifice deficiențe și să facă recomandări pentru măsurile pe care compania trebuie să le implementeze pentru a respecta condițiile sociale și de mediu pe durata contractului, însă raportul nu cântărește prea mult în decizia de a acorda creditul sau a suspenda finanțarea, finanțatorul urmărind, la rândul său, să-și protejeze imaginea pe durata contractului. Răspunsul acestui expert a fost util cercetării din mai multe motive: pe de o parte opinia extrem de fundamentată și argumentată, bazată pe experiența de consultanță, pe de altă parte, a deschis cercetarea către alte tipuri de actori care au un rol important în politica de mediu, fac parte din piață și se supun regulilor și legislației care vizează piața (chiar dacă sunt companii cu capital de stat), influențează impactul pe care îl are sectorul economic, dar și consumatorii casnici, asupra mediului: furnizorii / prestatorii de servicii de utilitate publică, cei către care statul delegă pe bază de concesiune gestiunea directă a serviciului public (alimentare cu apă și canalizare, epurare, furnizare energie termică sau electrică, colectare deșeuri, reciclare). Aceștia reprezintă o verigă esențială a politicii de mediu la nivel național și ar trebui să reprezinte o țintă specifică pentru îmbunătățirea practicilor de mediu.

Al doilea indicator din cadrul variabilei „factori motivatori / demotivatori” (întrebarea 3) se referă la măsura în care standardele voluntare de mediu fac obiectul unor strategii economice ale companiilor (sau, dacă au o relevanță în deciziile economice). Rolul acestui indicator a fost să ne orientăm în primul rând înspre interiorul companiei în căutarea factorilor care ar facilita recurgerea la abordări voluntare de către companii. Dacă / măsura în care companiile includ considerentele de mediu în strategiile economice ne conferă în același timp o măsură indirectă pentru importanța managementului de mediu în cadrul managementului companiilor private: este doar un mecanism de conformare la politicile reglementative sau reprezintă o dimensiune importantă a managementului unei companii, cu potențialul de a genera beneficii tangibile pentru firmă?

Conform unui respondent, „*deși scopul standardelor de mediu era să devină un factor important la elaborarea strategiilor economice, practic nu se face. (Standardele de mediu) nu*

au relevanță în deciziile economice” ale companiilor (A.O.). Opinia este reprezentativă pentru experți, toți și-au exprimat, în modalități diferite, fie convingerea că standardele voluntare nu reprezintă o variabilă semnificativă în deciziile economice ale companiilor, fie au exprimat îndoiala că au o importanță reală dincolo de declarațiile din documente sau campanii de CSR. Aceste remarci vizează aspectul practic: dacă *de facto* aceste standarde chiar contează în deciziile economice ale companiilor.

Respondenții au adresat însă și un alt aspect al întrebării: dacă aceste standarde au potențialul de a fi relevante (dacă ne uităm la evoluțiile din Europa Centrală și de Est, la evoluții ale piețelor către tipare de producție și consum mai sustenabile, la evoluția reglementării de mediu și a costurilor poluării, la agenda legislativă a Uniunii Europene etc.). Acest aspect a fost evaluat pozitiv de majoritatea respondenților, care s-au exprimat fără echivoc că există un astfel de potențial și că irelevanța actuală a standardelor voluntare este una conjuncturală și tranzitorie în România. Alți respondenți au o viziune mai moderată sau condiționată privind acest potențial de a conta în decizii economice: „*Da, dacă în implementare standardele de mediu sunt corelate cu realizarea obiectivelor de reducere a consumului de resurse neregenerabile*” (A.A.). Prin urmare, politica de mediu a companiei trebuie corelată în mod direct cu reducerea unor costuri concrete, nu este relevantă doar în contextul unei responsabilități generalizate a companiei sau al comunicării publice.

A treia întrebare care contribuie la conturarea acestei variabile se referă la condițiile de politică publică pe care respondenții le consideră necesare pentru încurajarea practicilor care pot îmbunătăți performanța de mediu a firmelor (întrebarea 6). Și la această întrebare am primit răspunsuri interesante, mai cuprinzătoare decât cele furnizate într-o altă etapă a cercetării de manageri, care au echivalat în general politica publică cu legislația de tip comandă-control.

Prima idee prezentată este una pe care am înțeles-o mai greu atunci când a fost relatată, necesitând explicații din partea respondentului. Expertul a exprimat ideea că „*performanța de mediu trebuie să devină credibilă, ea trebuie să fie promovată și integrată în câștigurile financiare ale companiilor*” (A.O.). Inițial am codificat acest răspuns ca fiind o recomandare de politică publică pentru instrumente de piață, însă expertul a arătat că se referă la instrumente de informare, că dimensiunea care lipsește cronic sistemului de politici publice și private de mediu este credibilitatea. Statul este cel care poate contribui semnificativ la creșterea credibilității măsurilor pentru mediu, în așa fel încât acestea să conteze în deciziile consumatorilor și să devină o motivație pentru firme să concureze efectiv prin bune practici de mediu, prin idei inovative care să conducă la beneficii de piață semnificative pentru firmele care practică un management ecologic veritabil (care contribuie la reducerea impacturilor de mediu, nu doar a acelor impacturi relevante pentru reducerea unor costuri) și nu doar formal. Am considerat această idee cu privire la cel fel de politici publice trebuie implementate prioritar ca fiind fundamentală pentru problemele legate de implementarea sistemelor de management de mediu identificate în această cercetare.

O altă serie de recomandări ale experților privind agenda politicilor publice de mediu au vizat evoluția reală a politicilor publice prin instrumentele de piață (crea-

rea unor sisteme de taxare a consumului cu impact asupra mediului în așa fel încât să se diferențieze prin eficiență practicile private inovatoare). Aproape toți experții intervievați au adus în discuție problematica taxării de mediu ca metodă care poate contribui la desprinderea unor practici private de mediu extrem de eficiente. În prezent, design-ul unor sisteme de taxare a activităților economice și a produselor cu impact asupra mediului este dificil și necesită expertiză complexă (de mediu, economică, socială, privind concurența sau dreptul Uniunii Europene) însă, cu toate acestea, astfel de instrumente funcționează foarte bine în statele unde sunt implementate. O parte dintre experții intervievați au lucrat în proiecte naționale și internaționale în diferite etape pe care le implică design-ul unui mix de instrumente de piață de tipul taxelor și si-au manifestat convingerea că nu trebuie să luăm ca punct de reper pentru o taxă de mediu actualul timbru verde pentru autoturisme (cu toate variantele anterioare). Taxarea poate avea impact semnificativ în toate domeniile intensive în termeni de consum energetic (prin sistemele de certificate pentru emisii sau certificate verzi), biocarburanți, deșeuri solide, conform experienței respondenților.

O altă dimensiune atinsă a fost aceea a subvențiilor. Cu toate că intră în categoria instrumentelor de piață, preferința pentru subvenții este rezultatul unor experiențe și convingeri total diferite de ipoteza anterior expusă a taxelor de mediu. Respondenții au enunțat minoritar ideea că ar trebui să existe „subvenții pentru companiile care respectă politicile și sistemele de management de mediu” (A.O.). Întrucât fac parte din sectorul privat, este relevantă această discuție minoră cu respondenții despre rolul subvențiilor. Mai degrabă experții au apreciat ideea unui fond disponibil pentru co-finanțarea unor proiecte de eco-eficiență, pe baze competitive în locul subvențiilor acordate la scală largă, fără impact asupra performanței de mediu.

În ceea ce privește politica reglementativă, deficiențele resimțite de experți în activitatea lor s-au tradus în următoarele recomandări: coerență legislativă, eliminarea corupției, calitatea resursei umane din autoritățile de mediu, inovații legislative care să diferențieze între cei care implementează abordări voluntare și cei care nu își asumă în mod formal astfel de sisteme. Mai jos am redat răspunsul integral al unui expert, răspuns pe care l-am considerat cel mai coerent și complex dintre cele care au vizat politica publică reglementativă, datorită experienței acumulate de respondent în sectorul public.

„Legislație mai clară, mai coerentă, orientată spre rezultate de mediu și nu spre favorizarea unor organizații de tip „băieți deștepți” în domeniul mediului;

Posibilitatea autoevaluării performanțelor de mediu, prin indicatori de mediu stabiliți de autorități, în mod transparent, spre exemplu pe site-ul instituțiilor publice;

O mai mare implicare a instituțiilor de mediu în promovarea conformării;

Personal din instituții publice de mediu calificat și instruit corespunzător;

Reducerea numărului de inspecții din partea autorităților de mediu în cazul în care o companie are acreditat / implementat un sistem de management de mediu voluntar sau creșterea numărului de inspecții în caz contrar.” (M.B.)

Ideea privind nevoia de reformă a cadrului legislativ adoptat de urgență și prematur pentru România în perioada de pre-aderare s-a regăsit în mai multe răspunsuri. Practic, una dintre firmele de consultanță intervievate a lucrat pentru companii străine care au solicitat consultanță pentru elaborarea unor registre legislative, care să cuprindă toate actele normative și reglementările care se aplică companiei în activitățile desfășurate în România și de a identifica cele mai bune metode de conformare cu legislația în domeniu. Experții din această companie ne-au exemplificat cu norme care se contrazic reciproc sau creează situații legislative extrem de interpretabile. Acest lucru conferă nesiguranță în privința măsurilor care trebuie adoptate chiar și companiilor care au cele mai bune intenții privind răspunderea obligatorie pentru mediu, crește percepția riscurilor asociate activităților economice pentru investitori și favorizează corupția.

Cu privire la corupție, cu excepția abuzurilor împotriva fondului forestier, nu a existat în România o discuție publică care să vizeze deficiențele din sistemul public privind mediul. Cazuri precum Roșia Montană sau alte situații de exploatare a unor resurse naturale expuse public recent (redevențe versus impozit pe profit pentru exploatarea depozitelor de gaze sau cărbune) sugerează că mediul este un domeniu în care se întrepătrund puternice interese economice și politice. Cu toate acestea, ceea ce experții și managerii au explicat privind corupția în cadrul politicilor de mediu conferă o explicație semnificativă pentru starea actuală a mediului în România, ineficiența / disfuncționalitățile măsurilor implementate de stat sau reticența companiilor de a investi resurse legate de anumite tipuri de impacturi de mediu (poluarea aerului, apei, decontaminare sol, neutralizare deșeuri). Managerii au arătat, în legătură cu suspiciunile de corupție, că nu au certitudinea că sumele plătite pentru servicii ecologice reprezintă *de facto* astfel de servicii, că la nivelul pieței sunt cunoscute firmele de servicii ecologice care pot face să dispară (fizic și legal) cele mai complicate probleme de mediu. Experții, pe de altă parte, au explicat că concurează cu firme apropiate unor oameni politici, care nu au competențe de a oferi servicii de consultanță sau servicii ecologice dar „se știe” că apelând la acele firme nu vor exista probleme la controalele autorităților de mediu. Dimensiunea privind corupția din sectorul public este relevantă pentru cercetare pentru că afectează, pe de o parte, piața serviciilor ecologice, descurajând competiția reală și investițiile în domeniu, iar pe de altă parte afectează credibilitatea agendei publice privind mediul și dezvoltarea durabilă, care ajung să fie echivalente la nivelul pieței cu crearea unor portite legale pentru grupurile de interese din domeniu.

Am găsit deosebit de interesantă propunerea cu privire la *„posibilitatea autoevaluării performanțelor de mediu, prin indicatori de mediu stabiliți de autorități, în mod transparent, spre exemplu pe site-ul instituțiilor publice”*. Propunerea atinge o altă dimensiune semnificativă a problemei, cea a transparenței, atât în sectorul public cât și în sectorul privat, privind practicile de mediu. Respondenta propune crearea unui sistem de auto-raportare, pe baza unui sistem de indicatori de mediu unitari, explicați clar tuturor părților interesate iar întregul sistem să fie transparent, deci implicit verificabil de orice parte interesată, la cerere, și de către stat, din oficiu, eventual prin sondaj. Practic, aceasta ar implica crearea unei baze de date naționale privind impactul de mediu al activităților

economice, care poate fi ulterior folosită pentru analiză de date, ca input în decizii de natură economică, de mediu, socială etc. Avantajele principale ar fi coerența, transparența, credibilitatea, datele în sine reprezintă un capital important pentru luarea deciziilor de politică publică, ar genera dezbatere și conștientizare publică asupra problemelor de mediu, am cunoaște în mod real starea mediului pe dimensiunile relevante, și ar putea fi izolați în mod public și prin ierarhizare, atât performerii cât și codașii, sau cei iresponsabili care de obicei au un site și un raport de CSR foarte „verde”. Practic, un astfel de sistem ar încuraja atitudinile și comportamentele responsabile față de mediu și ar descuraja pe cei care practică ceea ce la nivelul pieței se numește „greenwashing” (exagerarea sau minciuna în legătură cu practicile de mediu ale unei companii).

În fine, un expert a considerat că „*piețele sunt prea permisive pentru unele categorii de servicii ecologice*” (F.P.). Concluzia sa s-a referit la un domeniu evaluat recent de expert, cel al colectării și reciclării uleiurilor uzate de la persoane juridice, domeniu în care a constatat intrarea pe piață, profitând de oportunitatea de piață și de unele prevederi legislative, a unor firme mici, fără nicio capacitate de reciclare, despre care nu avem vreo garanție că obligă generatorii de uleiuri uzate cu care au un contract să colecteze efectiv aceste uleiuri. Practic, este suficient ca operatorul economic să prezinte dovada existenței unui contract cu un astfel de colector pentru a satisface cerința legală. Expertul a indicat situații pe care le cunoaște personal că firma respectivă primește banii pe aceste contracte și nu face colectare sau reciclare. Concluzia a fost că legea este incompletă creând doar o oportunitate de piață pentru astfel de firme, nu și mecanismul de control prin care să garantăm că uleiul este colectat și reciclat. Astfel de măsuri incomplete fac ca pe piață să apară oportuniști care ajută firmele să îndeplinească formal niște condiții legale pentru beneficii financiare destul de mici, dar cu daune pentru mediu uriașe și cu erodarea credibilității sau relevanței mecanismelor de protecție a mediului. Expertul dorește reglementare completă (care să facă imposibile, sau măcar foarte dificile și riscante astfel de practici) sau dereglementare, lipsa de intervenție a statului (în absența obligației generatorilor de uleiuri uzate să încheie un contract cu firme de colectare s-au creat mecanisme destul de eficiente de colectare, în care firme interesate de materia primă secundară au convins firme care generează astfel de deșeuri să le colecteze, fără să creeze un cost artificial pentru firmă). Monitorizarea / controlul sunt evaluate ca fiind deficitare de același expert, fie din cauza lipsei de expertiză a celor care lucrează în instituțiile publice responsabile cu implementarea politicii de mediu, fie din cauza design-ului instituțional deficitar.

O altă întrebare care operaționalizează variabila „factori motivatori / demotivatori” cere respondenților să evalueze rolul presiunilor concurențiale în adoptarea standardelor de mediu voluntare (întrebarea 8).

Răspunsurile au variat între evaluări pozitive condiționate sau evaluări negative dacă ne raportăm la realitatea practicilor economice și de mediu, dar acceptarea generală a potențialului ca standardele de mediu să poată genera avantaje competitive. Practic, toți respondenții s-au plasat la mijlocul unei scale de evaluare, evaluând negativ practicile și pozitiv potențialul ca astfel de legături între standardele de mediu și concurența și competitivitatea economică să existe.

„Standardele de mediu nu au credibilitate, nu se poate discuta despre presiuni concurențiale serioase” (A.O.). Din nou, respondentul aduce în discuție dimensiunea credibilității unor practici de mediu, această credibilitate contribuind la relevanța economică a sistemelor de management de mediu.

„În afara cazului de condiționare a participării la licitațiile realizate de statul român nu cunosc să existe alte presiuni concurențiale” (A.A.). Din perspectiva expertului, presiunile sau argumentele de piață sunt irelevante în decizia de a implementa un sistem de management de mediu voluntar, singura sursă de presiune externă fiind statul (licitații, conformare la cadrul legal). Argumentul este important, inexistența sau irelevanța presiunilor de piață (determinate de nevoia de eficiență, competitivitate și, implicit, concurență) fac ca orice inițiativă care vizează abordările voluntare sau managementul de mediu să fie pur formală, lipsită de orice legătură cu eficiența sau reducerea impacturilor de mediu.

De fapt, aceasta este una dintre concluziile principale ale acestei cercetări – formalismul și ineficiența sistemelor de mediu voluntare sunt legate de asocierea acestora cu o serie de condiționări (slabe) din partea statului (participarea la proceduri de achiziții publice și demonstrarea conformării). Creșterea relevanței acestor standarde / sisteme voluntare este dependentă de creșterea gradului de asociere a acestora cu eficiența și competitivitatea, precum și relevanța în concurența între companii.

În fine, am întâlnit și opinia că există presiuni concurențiale și sunt relevante, dar pentru acele companii care lucrează în cadrul unor lanțuri de furnizare internaționale. *„Da, mai ales firmele private străine sau multinaționale solicită furnizorilor de servicii standarde de mediu”* (M.B.).

Un alt răspuns, mai contextualizat, dată fiind experiența internațională vastă a respondentului a împărțit aceste presiuni concurențiale în două categorii: a) cele care pleacă de la consumatori, de la ideea de consum etic și reacția companiilor la acest tip de consum prin crearea unor produse de nișă care să satisfacă cerințele, inclusiv cele etice, ale consumatorilor (aceasta nu implică schimbarea la scală largă a tiparelor de consum, doar o imagine publică bună pentru companii care asigură alternative de consum, cu toate că acest consum etic este nesemnificativ din punct de vedere cantitativ în termeni de reducere a impactului asupra mediului). Tot consumatorii pot reprezenta o astfel de presiune externă pentru adoptarea unor standarde de mediu atunci când există un risc de mediu sau sănătate publică major (sau doar percepția unui asemenea risc, prin mediatizarea intensă a unui subiect care implică și aspecte de mediu). Legat de primul aspect, respondentul a arătat că există o astfel de presiune din partea pieței, într-o fază de evoluție incipientă, dar se resimte în practicile producătorilor din anumite domenii (legat de ambalaje alternative plasticului, minimizarea ambalajelor, produse certificate privind impactul asupra mediului sau performanța de mediu); b) a doua categorie vizează presiunea pentru competitivitatea companiilor prin eco-eficiență, deci o presiune directă a concurenței între companii similare pentru a reduce costuri, a produce eficient, a introduce inovații care să contribuie toate la crearea unui avantaj competitiv determinat de eficiența crescută. Legat de acest tip de presiune, influența

asupra adoptării standardelor de mediu este minimă pentru că eficiența care poate fi obținută este incrementală, presupune investiții mari și strategii pe termen lung privind sustenabilitatea afacerii, nu raportarea la simplii indicatori de piață din prezent. Respondentul apreciază această incapacitate a firmelor de a gândi strategic și sustenabil pe termen lung ca fiind determinantă pentru lipsa de relevanță a practicilor de mediu pentru competitivitate (desigur, se impune precizarea că discutăm despre supra-conformare și nu despre practici care vizează încălcarea legislației, care pot genera costuri, penalități, pierderea autorizației de mediu etc.).

4.2. Variabila „performanța sistemelor de management de mediu” (output)

A doua variabilă analizată prin interviurile cu experți a fost operaționalizată prin trei indicatori. Primul vizează posibilitatea îmbunătățirii performanței ecologice prin mecanisme voluntare comparativ cu standarde impuse prin lege (deci o comparație între instrumente voluntare și reglementative) (întrebarea 2). Răspunsurile experților au fost divizate din nou între două scenarii: a) realitatea practicilor private și b) potențialul acestor sisteme dacă ar fi implementate corespunzător. „Teoretic da, practic nu se face” (A.O.). Respondentul și-a manifestat în continuare încrederea în capacitatea pieței de a soluționa probleme de mediu dacă o serie de deficiențe ar dispărea din sistemul politicilor de mediu: aspecte legate de corupție, costuri administrative excesive pentru firme care prestează servicii ecologice, asumarea de către stat a rolului de arbitru care facilitează educația, informația, parteneriatele și transparența sistemului. Clivajul dintre teorie și practică presupune o reformă a întregii politici publice de mediu și realocarea unor roluri și responsabilități, pe fondul unei redefiniri a normelor sociale legate de protejarea mediului (normele juridice nu sunt suficiente pentru a genera o politică de mediu care să fi depășit etapa reglementativă). Din această discuție am interpretat viziunea respondentului asupra politicii de mediu în felul următor: existența și eficiența mecanismelor voluntare se întâmplă într-o etapă superioară de evoluție a politicilor. Putem compara numai teoretic mecanismele voluntare cu cele reglementative, realitatea este că cele reglementative sunt singurele care funcționează în prezent pentru că aceasta este etapa de evoluție a politicii de mediu care caracterizează societatea noastră și corespunde oarecum cu anii 1970-1980 în SUA sau statele vestice ale UE. Mecanismele voluntare, teoretic, generează performanță ecologică superioară dar condiționat de atingerea unei noi etape de evoluție a politicii de mediu, cu toate sistemele care contribuie să ajungem acolo (societate, educație, instituții, ONG-uri, firme) și, mai ales, redefinirea normelor sociale. Acest context face instrumentele voluntare posibile și eficiente.

Într-o altă opinie, eficiența instrumentelor voluntare depinde de implicarea autorităților de mediu. „Da, cu suportul autorităților de mediu” (A.A.). Cu toate acestea, expertul a explicat în continuare că, dacă ne referim la impactul instrumentelor voluntare asupra performanței de mediu, autoritățile de mediu trebuie să facă mai mult pe partea de consultanță, de infrastructură administrativă și de servicii ecologice, pentru a legitima pe piață astfel de abordări. „Sunt necesare parteneriate, conferințe, educare și informare pentru a schimba percepții sociale largi și practicile private de mediu vor urma” (A.A.).

Am primit și răspunsuri necondiționate, un „da” hotărât pentru modul în care performanța ecologică poate fi îmbunătățită prin mecanisme voluntare. Experta a precizat că este vorba despre acele organizații care implementează sisteme de management de mediu voluntare ca urmare a unor strategii de dezvoltare pe termen lung nu ca urmare a unor presiuni sau oportunități externe (stat, lanțul de furnizare). A mai explicat că sunt extrem de puține cazurile în care chiar se atinge performanță ecologică prin aplicarea unor sisteme voluntare.

Al doilea indicator solicită experților evaluarea legăturii între managementul privat de mediu și investiții, inovație, performanță la nivelul companiilor (dacă există o astfel de legătură în opinia lor) (întrebarea 4). Întrebarea nu a făcut referire la performanța ecologică în mod special, ci la performanța economică, în general, performanță care este direct condiționată de capacitatea unei companii de a inova și de a recurge la investiții sustenabile. Răspunsurile au indicat că experții cred că există o legătură și acesta este unul dintre argumentele cu care își promovează serviciile de consultanță. În realitate, constată că majoritatea practicilor manageriale nu iau în considerare strategii de dezvoltare durabilă, ci mai degrabă urmăresc să se alinieze la niște tendințe actuale și se plasează oportunist față de agenda managementului de mediu, folosind argumentul sistemului de management de mediu sau al managementului integrat dacă piața / clientul oferă vreun indiciu că ar putea conta, măcar la nivel de imagine. Un alt răspuns consideră această legătură ca fiind condiționată de acest aspect al imaginii: *„Doar dacă promovarea produsului sau serviciului comercializat poate atrage beneficii ulterioare companiei”* (A.A.). Trimiterea la „promovare” conduce la concluzia că managementul de mediu este inclus în strategia de management a companiei mai degrabă pentru componenta de imagine decât pentru componenta de eficiență, iar sursa beneficiilor sistemelor de management de mediu este mai degrabă comunicarea publică (eco-marketing, rapoarte sau activități de CSR) decât eco-eficiența (reducerea unor impacturi de mediu și a unor costuri asociate acestora).

Al treilea indicator pentru variabila performanță / output vizează rolul managementului intern, al sistemelor de management ecologic, al instrumentelor managementului de mediu la nivelul firmelor (audit ecologic, training, raportarea performanțelor etc). Experților li s-a cerut să explice modul în care aceste practici aduc îmbunătățiri ale performanței de mediu a companiilor care le implementează, dincolo de proceduri formale (întrebarea 5).

Răspunsurile experților au coincis în mare măsură, dar s-au referit la două tipuri de companii: cele care se raportează strict formal la sistemele de management de mediu (procedurile dezvoltate în cadrul sistemului nu influențează deciziile importante ale activității economice, auditul de mediu nu reprezintă un input pentru investiții ulterioare etc.) și cele care integrează efectiv sistemul de management de mediu cu toate celelalte componente ale managementului companiei (în general companii străine care produc pentru piața europeană sau internațională).

Prima categorie de companii „vânează” oportunități de piață unice, conjuncturale sau contracte publice, fiind caracterizate de respondenți drept *„companii care nu sunt*

interesate de performanța de mediu” (A.O.). „În cazul companiilor românești, acreditarea și implementarea sistemelor de management de mediu este, în cele mai multe cazuri, formală” (M.B.).

A doua categorie include companiile pentru care managementul de mediu reprezintă o componentă strategică a organizației: „Da, acest lucru este real și neformal în cazul companiilor multinaționale și străine cu capital străin privat!” (M.B.). Pentru astfel de companii experții au discutat rolul managementului de mediu și al instrumentelor prin care se realizează aceste practici: „În cadrul unui sistem de management de mediu, raportarea performanțelor precum și realizarea auditurilor interne (personal specializat intern) sau auditurilor externe sunt obligatorii deoarece prezintă stadiul sistemului de management, deoarece reprezintă baza de inițiere a acțiunilor corective, precum și un „input” pentru viitoarele evaluări” (A.A.). Practic, singura modalitate în care poate fi obținută performanța și eficiența ecologică este prin intermediul unui sistem de management de mediu. Am remarcat acest aspect și în interviurile cu managerii care au arătat că, după ce s-au familiarizat cu procedurile și le-au înțeles rolul de a facilita identificarea direcțiilor de îmbunătățire a tuturor activităților cu impact asupra mediului, au înțeles că nu ajungeau la rezultate similare fără ajutorul unui sistem-cadru care să oblige la evaluare de impact, audit, scrierea unor proceduri personalizate, raportarea deciziilor majore la obiectivele din cadrul sistemului de management de mediu etc. (răspunsuri furnizate în special la întrebarea care cerea managerilor să explice de ce preferă un sistem certificat în locul unuia formal necertificat).

4.3. Variabila finalității externe (outcome)

Această variabilă a fost operaționalizată printr-o singură întrebare, respectiv dacă există o valoare instrumentală atașată managementului ecologic și raportării ecologice a firmei. Cu alte cuvinte, experții au fost rugați să evalueze dacă managementul ecologic este abordat de companie ca modalitate de a atinge și alte finalități externe – sustenabilitate, responsabilitate ecologică extinsă, la nivelul comunității (întrebarea 7).

Experții s-au raportat mai greu la această întrebare privind beneficiile unui sistem de management de mediu dincolo de firma care îl implementează, rolul social mai larg al practicilor private de mediu depășește strict experiența consultanților intervievați. Unii au considerat că există astfel de beneficii sociale condiționate de beneficiile ecologice directe și imediate. Alte răspunsuri au accentuat componenta de conștientizare publică a unor probleme și extindere a responsabilității generale asupra impactului de mediu: „firmele care implementează sisteme de management de mediu în mod voluntar își influențează consumatorii, dacă fiecare produs, fiecare reclamă, fiecare etichetă spune că uleiul trebuie recalat, în timp, unele comportamente sociale se vor schimba” (F.P.)

Alți respondenți sunt mai pesimiști: „Sunt câteva (firme) în țară, sub 10 la număr care urmăresc dezvoltarea durabilă” (A.A.). Alte răspunsuri condiționează finalitățile de tip output de impactul la nivelul comunității, pentru ca oamenii să vadă o legătură directă între activitatea unei companii și beneficiile publice: „Da, dacă rezultatele sunt prezentate prin prisma beneficiilor obținute la nivel de companie, respectiv la nivel de comunitate” (A.A.) sau de rigurozitatea cu care o companie implementează managementul de mediu: „Da, în cazul firmelor care au implementat în mod real sisteme de management de mediu!” (M.B.)

La nivel teoretic însă, opinia personală a respondenților favorizează o astfel de legătură. Managementul de mediu nu este un scop în sine, dincolo de reducerea incrementală (uneori minimă) a impacturilor de mediu trebuie să existe și alte componente: de conștientizare, educare, generare a unor schimbări semnificative pe termen lung, a schimbării unor mentalități la nivelul pieței cu privire la relațiile complexe dintre economie-societate-mediu. Toți cei intervievați au manifestat speranța (nu neapărat convingerea) că, în mai puțin de un deceniu, unele practici de management ecologic vor fi implementate ca standard minim, că vor reprezenta aspecte absolut fundamentale ale activităților economice, că unele practici iresponsabile atât de frecvent întâlnite azi vor deveni inacceptabile (chiar dacă nu neapărat ilegale). În general, consultanții au o viziune liberală asupra pieței, preferând dereglementarea și cred că finalitățile de mediu (dezvoltare durabilă, practici economice corecte) nu pot fi obținute prin reglementare.

5. Concluzii

Cu toate că este dificil de trasat concluzii dincolo de răspunsurile experților, dar fiind faptul că acestea sunt deja foarte analitice și nu necesită încă un nivel de abstractizare și generalizare, am încercat totuși să sintetizăm o serie de idei și percepții care au apărut cel mai frecvent în discuțiile cu respondenții, corelate cu obiectivele de cercetare de la care am pornit în derularea interviurilor:

a) Clarificarea factorilor pe care respondenții îi consideră relevanți pentru practicile de mediu ale companiilor (care facilitează astfel de practici voluntare, sau le descurajează, fie că țin de politica publică, de contextul economic general, de piață, consumatori, clienți, sector/ramură).

Au fost prezentate în analiza răspunsurilor multiple surse de presiune și factori motivatori / demotivatori pentru sistemele de management de mediu voluntare. Din răspunsuri am desprins concluzia că sunt mai relevante presiunile externe pentru adoptarea unor sisteme de management voluntare dar că acestea nu generează o responsabilitate veritabilă, companiile care răspund prin sisteme voluntare exclusiv ca urmare a unor presiuni sau oportunități externe sunt cele care implementează formal și superficial sistemul de management. Acolo unde există și surse interne de presiune sau motivație (aici am inclus politica companiilor multinaționale sau considerentele legate de costuri, reputație, produse) sistemele sunt implementate urmărind în primul rând beneficii directe, uneori cu eforturi pentru beneficii publice, dar generează practici de mediu care rămân și evoluează în cadrul managementului companiilor.

b) Evaluarea disponibilității companiilor de a recurge la abordări voluntare pentru a-și îmbunătăți performanța ecologică (articularea / explicarea dimensiunii atitudinale).

Respondenții au înțeles și interpretat diferit disponibilitatea companiilor de a-și asuma sisteme de management de mediu în funcție de portofoliul de clienți. Reprezentanții unor firme de consultanță mai vizibile pe piață și cu o experiență de consultanță mai diversă au opinii mai nuanțate despre disponibilitatea din spatele cererii de certificare. Ei nu leagă această disponibilitate neapărat de dimensiunea companiei ci mai degrabă de aderarea managementului superior la agenda politicilor secundare ale companiei

(mediu, sănătate, comunitate, răspundere socială), de gradul de internalizare a unor obiective de mediu. Experții care au exprimat această idee cred că trebuie să existe cel puțin un nucleu de oameni implicați direct în sistemul de management de mediu care să își fi asumat personal niște obiective și să aibă capacitatea de a le promova în cultura organizațională (plecând de la comportamente minime precum recilarea hârtiei, eliminarea folosirii excesive a lucrurilor de unică folosință, economisirea unor resurse). Experții au arătat că cel mai frecvent obstacol în implementarea sistemelor de management de mediu sunt angajații, care nu înțeleg rolul procedurilor pe care le consideră excesive și birocratice, și managementul, care îi consideră simpli prestatori de servicii, fără legitimitatea de a solicita schimbări (plătesc servicii de certificare, nu consultanță pentru mediu). În exemplele de bune practici furnizate, aceștia au acordat importanță și unor variabile care nu țin de management, piață sau politici publice, în principal componente subiective, care nu sunt incluse în studiile despre sisteme de management de mediu, dar pe care ei le consideră importante pentru atingerea unor obiective de mediu: cultura organizațională, vârsta medie a angajaților, rețele profesionale sau civice în care activează angajații (nu neapărat compania) etc.

c) Opinii asupra a ceea ce reprezintă un sistem eficace de management ecologic și a beneficiilor practice pentru o organizație.

Respondenții manifestă convingeri puternice că sistemele de management de mediu pe care le certifică au potențial de a aduce beneficii ecologice, economice, publice, toate decurgând unele din altele în strânsă interdependență. Toate aceste beneficii sunt posibile numai în contextul în care organizația implementează complet sistemul de management de mediu. Practic, am plecat în discuția cu respondenții de la distincția între sisteme de management de mediu formale certificate și necertificate, însă la finalul discuțiilor am ajuns la concluzia că este necesară o nouă categorie: „formal certificat formal” (alăturare intenționată a termenilor, cel de-al doilea *formal* arătând lipsa de interes a companiei pentru beneficiile care rezultă din implementare, în special față de eficiența ecologică). Ponderea companiilor care nu sunt interesate de sistemul de management de mediu dincolo de certificatul folosit în proceduri de achiziții publice este foarte mare, în special în rândul IMM-urilor. Consultanții care au lucrat cu companii mari (în special pentru investiții în infrastructură) spun că și în rândul acestora există o pondere mare care nu manifestă niciun interes pentru mediu dincolo de obligațiile legale, iar raportat la acestea preferă soluțiile „creative” care elimină riscul pentru răspunderea legală, nu impactul de mediu propriu-zis. Există, în schimb, optimism față de potențialul de reducere incrementală a impacturilor, de inovație, legat în special de faptul că unele tehnologii din domeniul energiei încep să fie tot mai accesibile, piețele fiind impulsionate de fondurile publice destinate subvențiilor sau investițiile publice în programe de eficiență energetică.

Practic, respondenții leagă eficacitatea unui sistem de management de mediu de capacitatea de a fi în ritm cu inovația tehnologică și de a profita de orice oportunitate de a o implementa cu costuri reduse (proiecte, granturi, împrumuturi garantate și cu

dobânzi mici). Această capacitate inovativă este depedentă de capacitatea de a face o diagnoză exactă a tuturor surselor de costuri sau riscuri și de a folosi acest input în decizii. Identificarea oportunităților este la fel de importantă ca reducerea costurilor și riscurilor de mediu.

Bibliografie:

1. Auld, G., Cashore, B. și Renckens, S., „Governance Components in Private Regulation. Implications for Legitimacy, Authority and Effectiveness”, în Kanie, N., Andresen, S. și Haas, P.M., *Improving Global Environmental Governance: Best Practices for Architecture and Agency*, Abingdon, Oxon: Routledge, 2014, pp. 152-173.
2. CERES (Coalition for Environmentally Responsible Economies), „25th Anniversary. The Future Is Now. 2013 Annual Report”, [Online] disponibil la adresa <http://www.ceres.org/resources/reports>, accesat la data de 1 mai 2016.
3. CERES (Coalition for Environmentally Responsible Economies), „The Future Is Possible. 2012 Annual Report”, [Online] disponibil la adresa <http://www.ceres.org/resources/reports>, accesat la data de 1 mai 2016.
4. Fuchs, D. și Kalfagianni, A., „The Effectiveness of Private Environmental Governance”, în Dauvergne, P., *Handbook of Global Environmental Politics*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2012, pp. 298-307.
5. GISR (Global Initiative for Sustainability Ratings), „Sustainability Ratings Standard. Component 1: Principles”, decembrie 2013, [Online] disponibil la adresa <http://rate-sustainability.org/standards/principles/>, accesat la data de 1 august 2015 (accesarea documentelor necesită deschiderea unui cont de utilizator).
6. Kotzé, L.J., *Global Environmental Governance. Law and Regulation for the 21st Century*, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2012.
7. Lister, J., *Corporate Social Responsibility and the State: International Approaches to Forrester Co-Regulation*, UBC Press, 2011.
8. Melnyk, S.A., Sroufe, R.P. și Calantone, R., „Assesing the Impact of Environmental Management Systems on Corporate and Environmental Performance”, 2003, *Journal of Operations Management*, vol. 21, pp. 329-351.
9. Neamțu, B., „Public-Private Partnerships for Stimulating the Eco-Efficiency and Environmental Responsibility of SMEs”, 2011, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, nr. 34E, pp. 137-154.
10. Newell, P., „The Marketization of Global Environmental Governance. Manifestations and Implications”, în Park, J., Conca, K. și Finger, M. (editori), *The Crisis of Global Environmental Governance. Towards a New Political Economy of Sustainability*, London/ New York: Routledge, 2008, pp. 77-95.
11. OECD, „Voluntary Approaches for Environmental Policy, Effectiveness, Efficiency and Usage in Policy Mixes”, Paris: OECD Publication Service, 2003.
12. Pattberg, P., „Private Governance Organizations in Global Environmental Politics” în Biermann, F., Siebenhuner, B. și Schreyogg, A., *International Organizations in Global Environmental Governance*, New York: Routledge, 2009, pp. 223-243.
13. Sunderasan, S. și Singh, R.K., „The Persistence of Green Goodwill”, 2010, *Environment, Development and Sustainability*, nr. 12, pp. 852-837.

Anexa 1

Ghid de interviu experți / consultanți

1. Ce fel de actori sau presiuni acționează asupra companiilor pentru adoptarea de sisteme de management de mediu (sau alte instrumente voluntare)?
2. Poate fi îmbunătățită performanța ecologică prin mecanisme voluntare? (comparativ cu standarde impuse prin lege)
3. Credeți că standardele voluntare de mediu fac obiectul unor strategii economice ale companiilor? Credeți că au relevanță în deciziile economice?
4. Evaluarea legăturii între managementul privat de mediu și investiții, inovație, performanță la nivelul companiilor. Credeți că există o astfel de legătură?
5. Rolul managementului intern, al sistemelor de management ecologic, al instrumentelor managementului de mediu la nivelul firmelor (audit ecologic, training, raportarea performanțelor etc.). Credeți că, dincolo de proceduri formale, pot efectiv să aducă îmbunătățiri ale performanței de mediu a companiilor care le implementează?
6. Ce precondiții de politică publică credeți că ar fi necesare pentru încurajarea practicilor care pot îmbunătăți performanța de mediu a firmelor?
7. Există o valoare instrumentală atașată managementului ecologic și raportării ecologice a firmei? (dacă managementul ecologic este abordat de companie ca modalitate de a atinge alte finalități – sustenabilitate, responsabilitate ecologică)
8. Există presiuni concurențiale în care standardele de mediu să fie relevante?